

Primers resultats de l'excavació del monestir de Sant Quirze de Colera

DOLORS CODINA I REINA, BIBIANA AGUSTÍ I FARJAS,
MIREIA TEIXIDOR I MURLÀ

En aquest article es presenten els resultats obtinguts al llarg de la primera campanya arqueològica al monestir de Sant Quirze de Colera. Una part important del treball fou presentada ja al I Simpòsium d'Arqueologia Medieval fet a Berga el març de 1998.

Volem expressar el nostre agraïment al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, a l'Ajuntament de Rabós d'Empordà, a la senyora M. Aurora Martín del Museu d'Arqueologia de Catalunya-Girona, al senyor Ramon Fina, al senyor Salvador Delclós, al senyor Eduard Riu, al senyor Salvador Famoso i a totes aquelles persones i institucions que han col·laborat en el nostre treball.

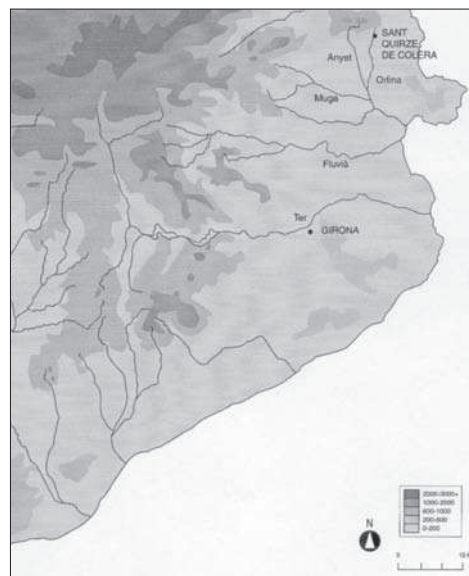

Figura 1. Localització geogràfica de Sant Quirze de Colera.

LOCALITZACIÓ GEOGRÀFICA I TOPOGRÀFICA DEL JACIMENT

El monestir de Sant Quirze de Colera es troba situat en el terme municipal de Rabós d'Empordà a l'Alt Empordà. S'hi accedeix des del nord pel coll de Banyuls, des del sud-oest per la carretera que ve de Rabós i pel sud-est per la carretera que ve de Vilamaniscle. El monestir queda situat en una vall al bell mig del parc natural de les Alberes. La seva situació geogràfica, en una via d'accés fronterera (Rosselló-Alt Empordà), és la clau per comprendre la importància del monestir i la seva rellevància estratègica en certs moments de la seva història (figura 1).

El cenobi fou construït al mig d'una vall, sobre un petit turó, delimitat per dues torrenteres, una que voreja el monestir en la seva part septentrional i una altra situada a migdia de la construcció monàstica.

SANT QUIRZE DE COLERA EN ELS DARRERS ANYS

Les primeres notícies ens arriben des del diari *Los Sitios* (14-7-1943) a mitjan aquest segle, en què es denuncia el mal estat de conservació de les restes del monestir. L'any 1987 la Generalitat inicia negociacions per adquirir-lo. L'any 1993 la família Nouvilas, propietària fins aleshores del conjunt, comença a parlar de donació del monestir; i finalment el 28 de desembre de 1994 es produeix la cessió del cenobi al municipi de Rabós.

En els anys 1973-1974 el doctor Miquel Oliva i Prat es fa càrrec de les primeres intervencions, de les quals tenim constància fotogràfica. Hi hagué una segona intervenció dirigida pel senyor Pere Freixes entre els anys 1975 i 1976. Finalment l'any 1984 es procedí a una primera consolidació dels murs de la fortificació del monument així com a un buidatge sistemàtic dels reompliments del claustre, de davant de casa l'abat i de la fortificació. El problema d'aquestes campanyes anteriors és que distorsionen totalment la informació arqueològica.

Hem d'agrair al senyor Salvador Famoso, contractista de la campanya del 1984, la seva donació voluntària de part del material ceràmic d'aquesta intervenció al SAM, com també l'accés al seu material fotogràfic.

És, doncs, l'any 1997, quan finalment es posa en marxa una intervenció arqueològica en el monestir, feta pel Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura. Aquesta actuació s'inclou en el projecte de recuperació i consolidació del monument, promogut per la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya.

Aquesta primera campanya, que va començar l'1 d'agost i va durar fins al 23 d'octubre de 1997, tenia com a objectiu l'excavació del claustre i de l'exterior dels absis central i meridional (figura 2).

Presentem aquí doncs, els primers resultats obtinguts en la campanya del 1997. Aquests resultats, a l'igual que les hipòtesis que plantegem, són preliminars i estan evidentment supeditats als resultats de campanyes posteriors.

METODOLOGIA I SISTEMES DE REGISTRE

La metodologia emprada ha consistit a aplicar el sistema Harris d'excavació en extensió, considerant com a unitats aïllades les estructures funeràries. L'espai afectat ha estat dividit en 5 zones:

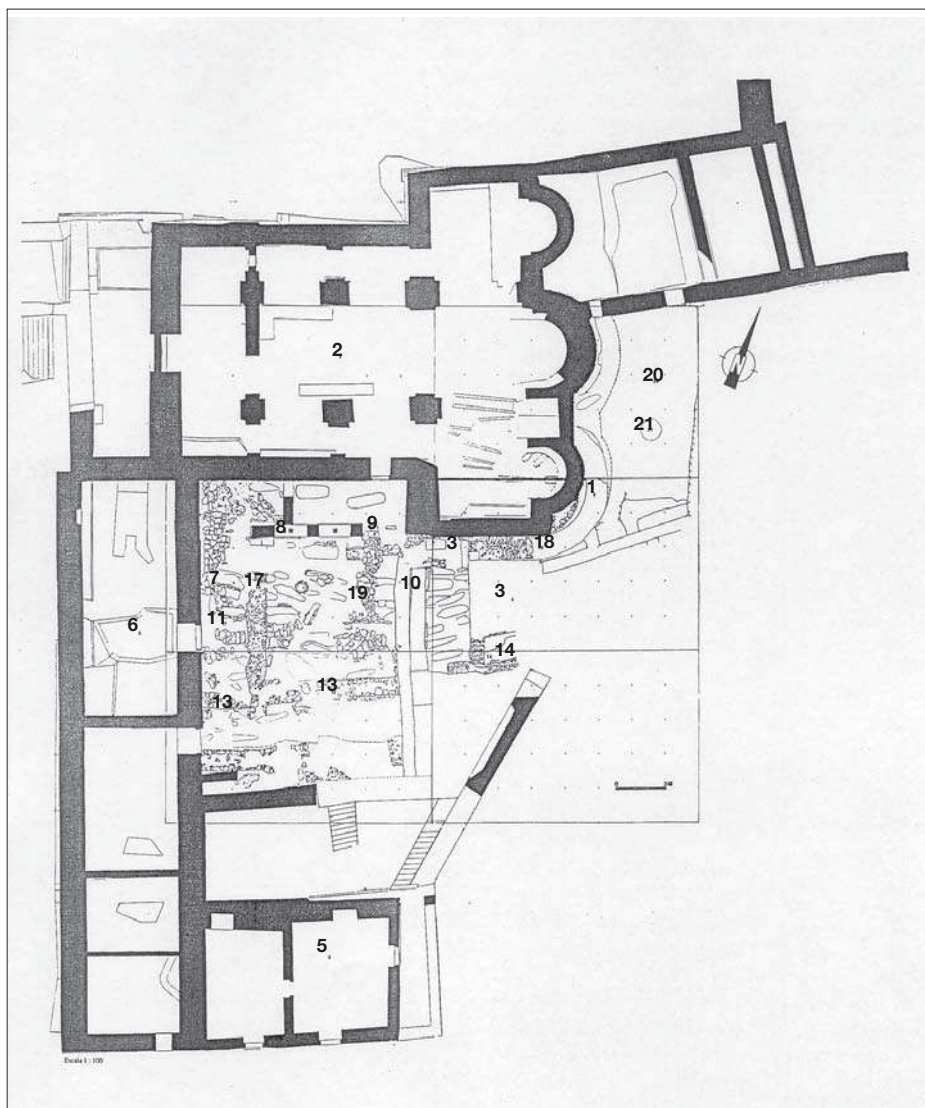

Figura 2. Planta general de la zona d'intervenció arqueològica de l'any 1997. 1. Església dels segles IX-X. 2. Església dels segles XI-XII. 3. Cantonada de l'edifici de la primera fase. 4. Dependència monàstica de llevant. 5. Dependències monàstiques meridionals. 6. Refectori. 7. Edifici de planta rectangular anterior al refectori. 8. Podi de la galeria nord del claustre. 9. Mur intern de la galeria de llevant del claustre. 10. Mur extern de la galeria de llevant del claustre. 11. Galeria oest. 13. Mur meridional del claustre. 14. Primer accés al claustre. 17. Podi de la galeria oest del claustre. 18. Segon accés al claustre. 19. Estructura esglaonada. 20. Fossat. 21. Pou. Dibuix: Mireia Teixidor.

- Zona 1: Claustre.
- Zona 2: Antic accés al claustre des de l'est.
- Zona 3: Refectori.
- Zona 4: Espai davant la casa de l'abat.
- Zona 5: Exterior dels absis.

La zona 1 i la zona 5 han estat excavades en aquesta campanya. La resta, que ja havien estat buidades en les intervencions anteriors, només han estat objecte d'una neteja.

Pel que fa a la planimetria, s'ha treballat amb un sistema de quadrícula a partir de la paret est del refectori per tal que, en possibles campanyes posteriors, pugui tenir continuïtat. Aquesta tasca l'han feta Lluís Sant i Pilar Camps, tècnics del Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

El sistema de registre es basa en:

- a) fitxa d'unitat estratigràfica
- b) inventari d'UE
- c) fitxa d'estructura funerària
- d) fitxa d'antropologia física
- e) fitxa de fotografia
- f) fitxes de material ceràmic, lític, metàl·lic, faunístic...
- g) fitxa de premsa

INTRODUCCIÓ HISTÒRICA I PRIMERS RESULTATS

Al segle X, el moviment reformador monàstic de l'església està estretament lligat amb el moviment de repoblació iniciat al Pirineu central. La fundació de monestirs per part de comunitats benedictines és un fenomen molt estès en aquest moment. En aquest context, el paper de l'església és fonamental, com a institució que actua alhora de cos diplomàtic i de generador ideològic.

Deixant de banda els orígens llegendaris del monestir de Sant Quirze i dels seus fundadors Libunci i Assinari, el primer document en el qual hi ha constància escrita de Sant Quirze és un text datat de l'any 844 segons el qual Alaric, comte d'Empúries, té un conflicte d'interessos territorials amb Guiemon, abat de Sant Quirze. Aquest document presenta, però, una gran controvèrsia, ja que Monsalvatje al 1896 afirma que alguna de les parts hauria estat falsificada. Així, el primer text l'autenticitat del qual no sembla deixar dubtes és un document del 927 en el qual Sant Quirze ja és citat.

Des del punt de vista arqueològic hem pogut observar l'existència de tres àmbits situats cronològicament entre els segles IX-X: una església primitiva, unes estructures relacionades amb ella i una necròpolis.

- 1) L'església primitiva: únicament en resta, segons es desprèn de la interven-

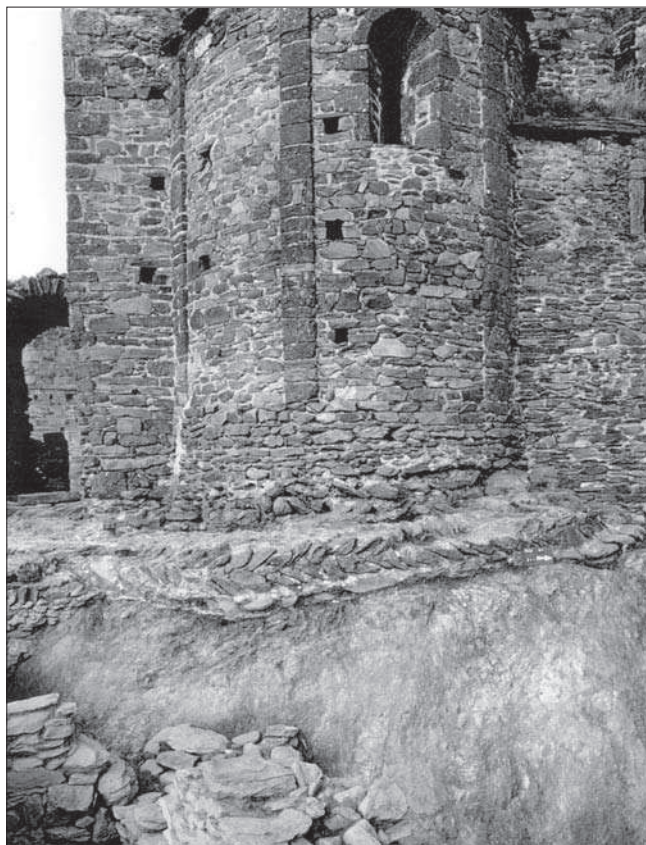
Figura 3. Planta de l'església dels segles IX-X i la primera fase de la necròpolis.

Dibuix: Mireia Teixidor.

ció arqueològica, un absis semicircular de grans dimensions i la part est del mur de migdia de la nau (figura 3) (foto 1). En l'estat actual de les excavacions podem pensar que aquest cenobi presentava una sola nau. Una intervenció arqueològica a l'interior de l'església podria solucionar aquest dubte. Aquesta primera construcció està edificada directament sobre el sòl natural i construïda amb esquistos i fíl·lites disposats en *opus spicatum* (VENDRELL,1997).

La primera església hauria estat consagrada l'any 935 pel bisbe Guiu de Girona, i dedicada als sants Quirze, Benet i Andreu. Entre els paral·lels arquitectònics es troba Sant Pere de Rodes, amb un absis més petit que el de Sant Quirze, i la nau en negatiu a partir del posicionament de les tombes antropomorfes. L'equip de Sant Pere de Rodes (1995) data aquesta església de finals del IX. Una altra referència és la de Sant Andreu del Coll on hi ha també una església preromànica consagrada l'any 995 i una altra construïda a sobre, datada del segle XII. Ambdues devien ser com la de Sant Quirze, esglésies d'una sola nau amb un absis semicircular, orientades cap a l'est.

2) En relació al cenobi, s'ha localitzat part d'una construcció que s'imbrica amb l'extrem sud de l'absis en direcció a migdia. D'aquesta estructura només és

*Foto 1. Fonamentació de l'església dels segles IX-X per sota de l'absis de l'església abacial dels segles XI-XII.
Clixé Pep Callís.*

visible la cantonada. La funció d'aquest mur no ha pogut ser determinada ja que una edificació posterior hi ha estat construïda al damunt.

3) Lligada a la creació d'aquest monestir benedictí com a nucli de repoblament, s'ha pogut demostrar des del punt de vista arqueològic, l'existència d'una necròpolis que devia ocupar tota la vessant de migdia del turó (foto 2). Així, vers l'est s'estendria fins a l'exterior de l'absis, a ponent trobem estructures funeràries sota l'actual refectori i al sud n'observem fins a tocar la casa de l'abat. No s'exclou el fet que aquesta necròpolis pugui tenir una extensió més gran.

Les tombes són antropomorfes, tallades a la roca, amb una diferenciació tipològica apreciable entre les que estan situades cap a migdia de la necròpolis i aquelles que estarien a tocar el mur meridional de l'església primitiva. Així, les del nord, són grans tombes tallades a la penya, molt profundes, i amb unes espatlles i

*Foto 2. Vista general de la necròpolis i restes dels podis del claustre.
Clixé Pep Callís.*

una capçalera molt marcades; en canvi, les que són a migdia són molt menys treballades, poc profundes i molt estretes. Totes les fosses es troben orientades d'est oest, amb el cap de l'individu a ponent.

La gran extensió coneguda d'aquesta necròpolis, juntament amb el fet que hi ha una representativitat demogràfica real que inclou dones, homes i infants, ens fa pensar que probablement en aquest cementiri s'inhumava tota la població de la vall i no sols la comunitat monàstica. Els cossos s'inhumaven amortallats amb un sudari, sense agulles per fixar-lo, i deixant el mort molt comprimit, en decúbit dorsal i en cap cas trobem aixovar funerari.

Del segle XI tenim documentats arqueològicament tres àmbits: l'església de nova planta, les construccions monàstiques i la necròpolis (figura 4).

– L'església de nova planta respon a la transformació del cenobi primitiu dels segles IX-X en una església abacial de 3 naus (foto 3). La construcció d'aquesta església que és la que es coneix actualment es podria deure a un creixement econòmic —tal com descriuen els textos— que féu necessària una ampliació del monestir. Aquesta nova església fou consagrada l'any 1123 per Berenguer, bisbe de Girona.

La nova església es construeix sobre l'anterior, sense seguir exactament el mateix eix. Per a la seva construcció s'utilitza majoritàriament pedra local, així com

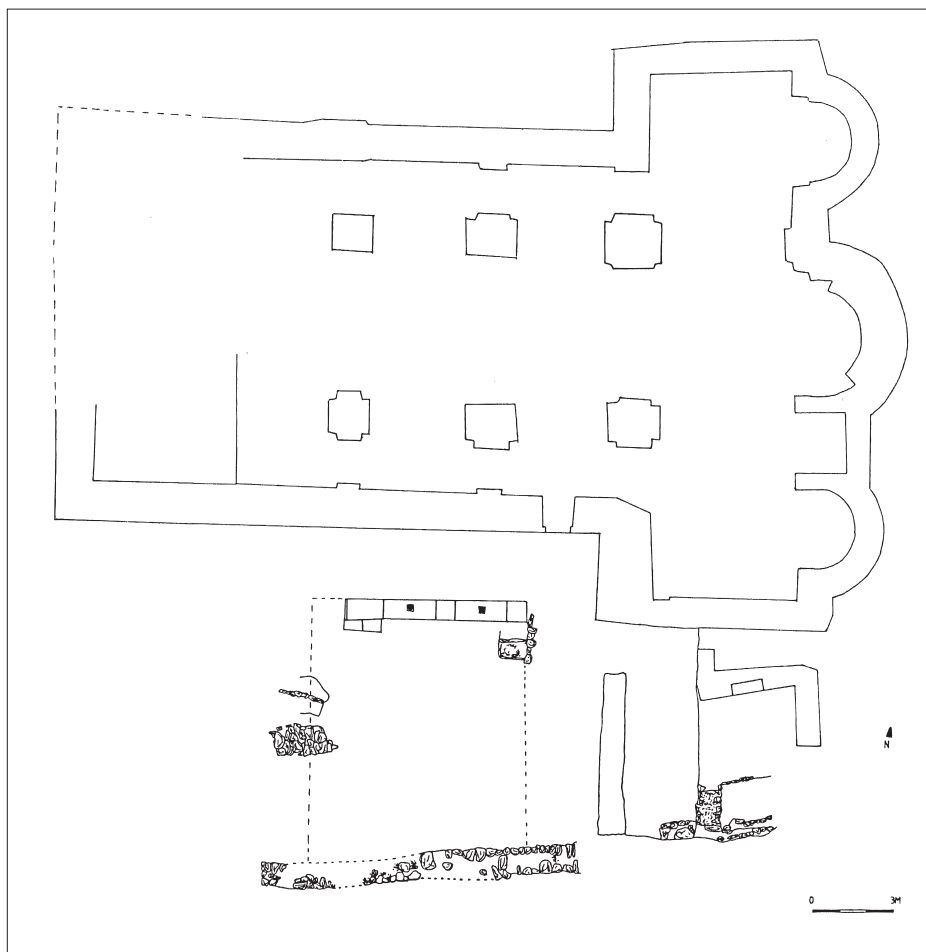

Figura 4. Planta del monestir al segle XI.

Dibuix: Mireia Teixidor.

algunes peces d'aportació forana. Es reconeixen esquistos, fil·lita, marbre, quars, bretxa, calcàries nummulítiques i granit (VENDRELL, 1997).

– Construccions monàstiques: En aquest període hi ha una important edificació al voltant del nucli de l'església. Es construeix el primer claustre, del qual actualment només queda dempeus el podi de la galeria nord i les seves arcades, així com la base dels murs interns i extern de la galeria de llevant (foto 4). El parament utilitzat és novament de fil·lites sense treballar, disposades en paret seca i combinades amb bretxa. Els capitells són tallats en bretxa, sense cap tipus de decoració i de forma piramidal inversa. Els fusos de les columnes són de marbre.

*Foto 3. Vista dels absis de l'església abacial dels segles XI-XII.
Clixé Pep Callís.*

*Foto 4. Vista del podi de la galeria nord des de l'interior del claustre.
Clixé Pep Callís.*

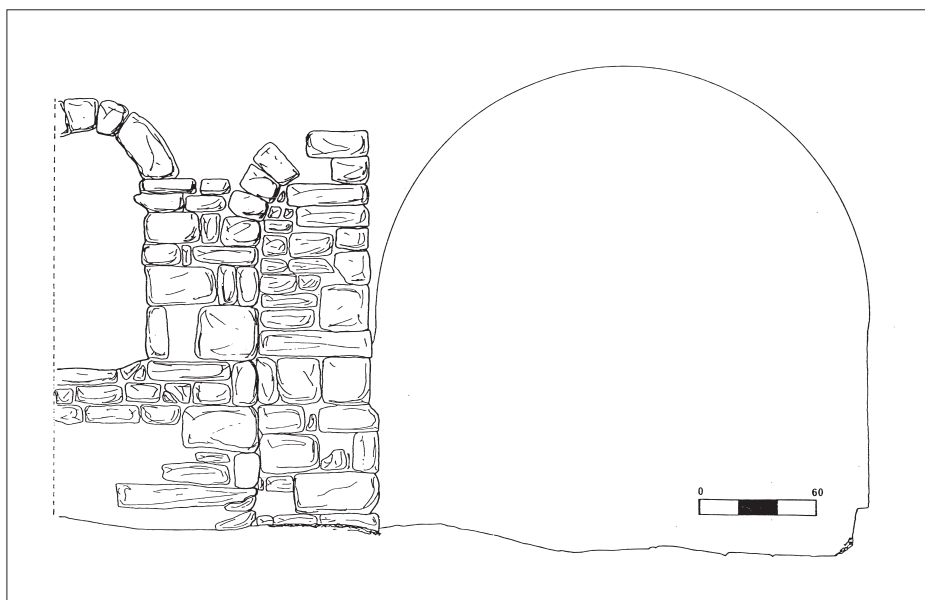

Figura 5. Alçat de l'extrem oest del podi nord on s'observen les arcades de les dues fases del claustre, vist des de l'interior de la galeria. 1. Arcades del claustre del segle XI. 2. Cantonada del mur del podi del claustre del segle XII. 3. Obertura de la galeria de ponent del claustre del segle XII. Dibuix: Mireia Teixidor.

Aquest claustre presenta, doncs, tres galeries: la del nord, la de l'est i la de l'oest. La galeria oest la retrobem a partir de l'alçat intern del costat oest de la galeria nord (figura 5). En aquest parament s'observa l'inici de la volta de la galeria, que actualment es troba tapiat. No hi ha evidència del seu mur extern. De la galeria del costat est s'ha localitzat la cantonada nord del mur del podi. Al sud hi ha un mur de tancament del claustre, el qual actua bé com a mur de contenció o de delimitació de la necròpolis, bé com a estructura d'aterrament per salvar el pendent sobre el qual s'edifica el claustre.

Correspon a aquest moment d'expansió un accés al claustre des de l'exterior (foto 5). L'entrada està situada al sud d'una edificació monàstica de petites dimensions, ja utilitzada en el segle XI i reutilitzada en època moderna com a estructura d'emmagatzematge. Molt probablement la seva funció devia ser la de la cel·la del porter, ocupada "per un monjo d'edat, ple de seny, que sàpiga rebre encàrrecs i donar-los, i d'una maduresa que el guardi de rondar d'un cantó a l'altre. Aquest porter, cal que tingui la cel·la vora la porta, perquè els qui arribin trobin sempre a punt qui els respongui. I així que algú truqui o que algun pobre demani, que contesti *Deo gratias* o *Benedict*, i que, amb tota la dolcesa del temor de Déu faci de pressa l'encàrrec amb tot el fervor de la caritat." (Regla de Sant Benet: 139). Des d'aquí, l'accés es desvia cap al nord en direcció al transsepte i en-

*Foto 5. Estructura del primer accés al claustre.
Clixé Pep Callís.*

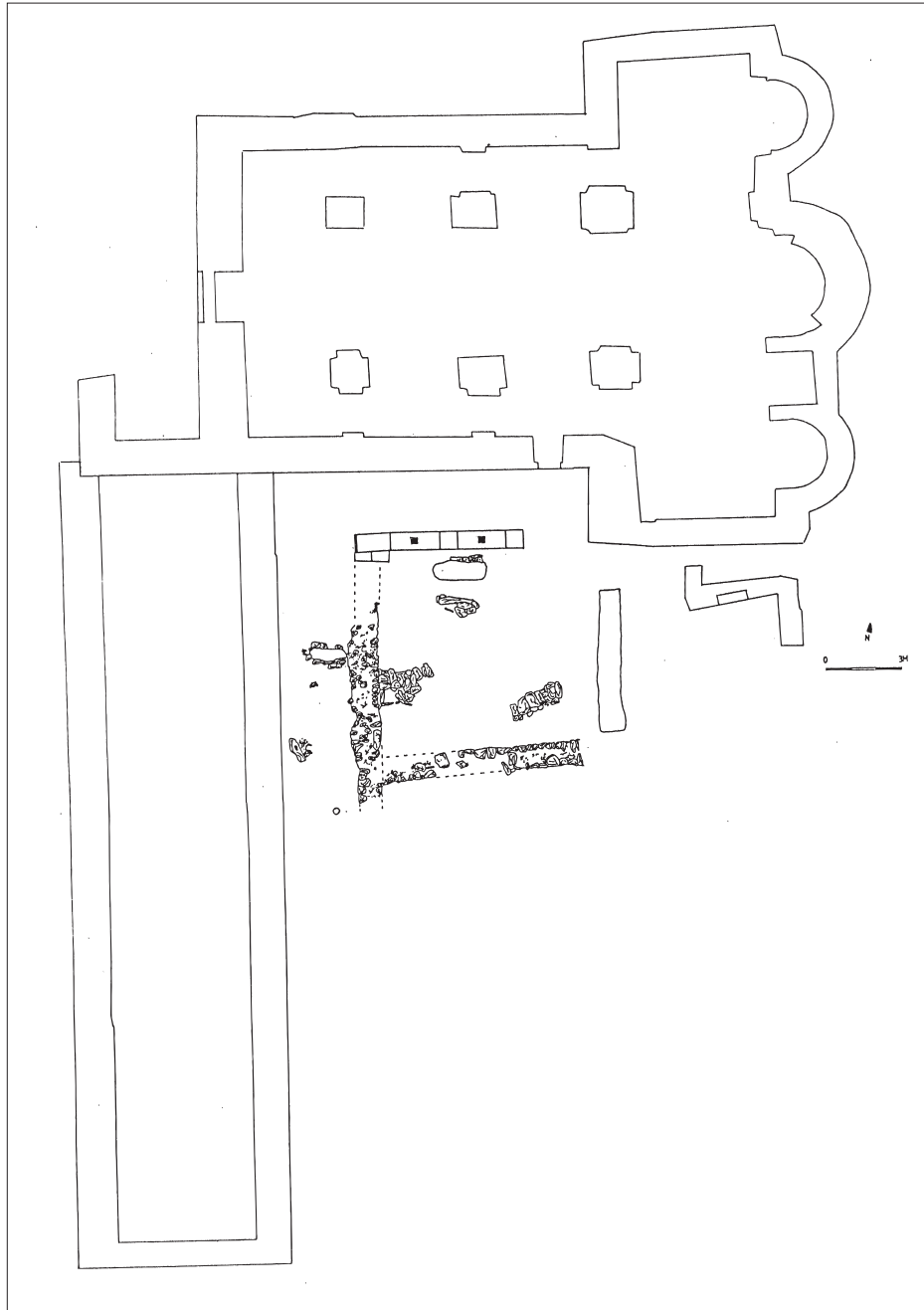
tra a l'angle nord-est del claustre mitjançant un llindar obert en el mur extern de la galeria est.

El segle XII representa un moment clau per a l'expansió del monestir de Sant Quirze de Colera. Les fonts documentals parlen de nombroses adquisicions territorials que amplien de manera important les possessions monacals.

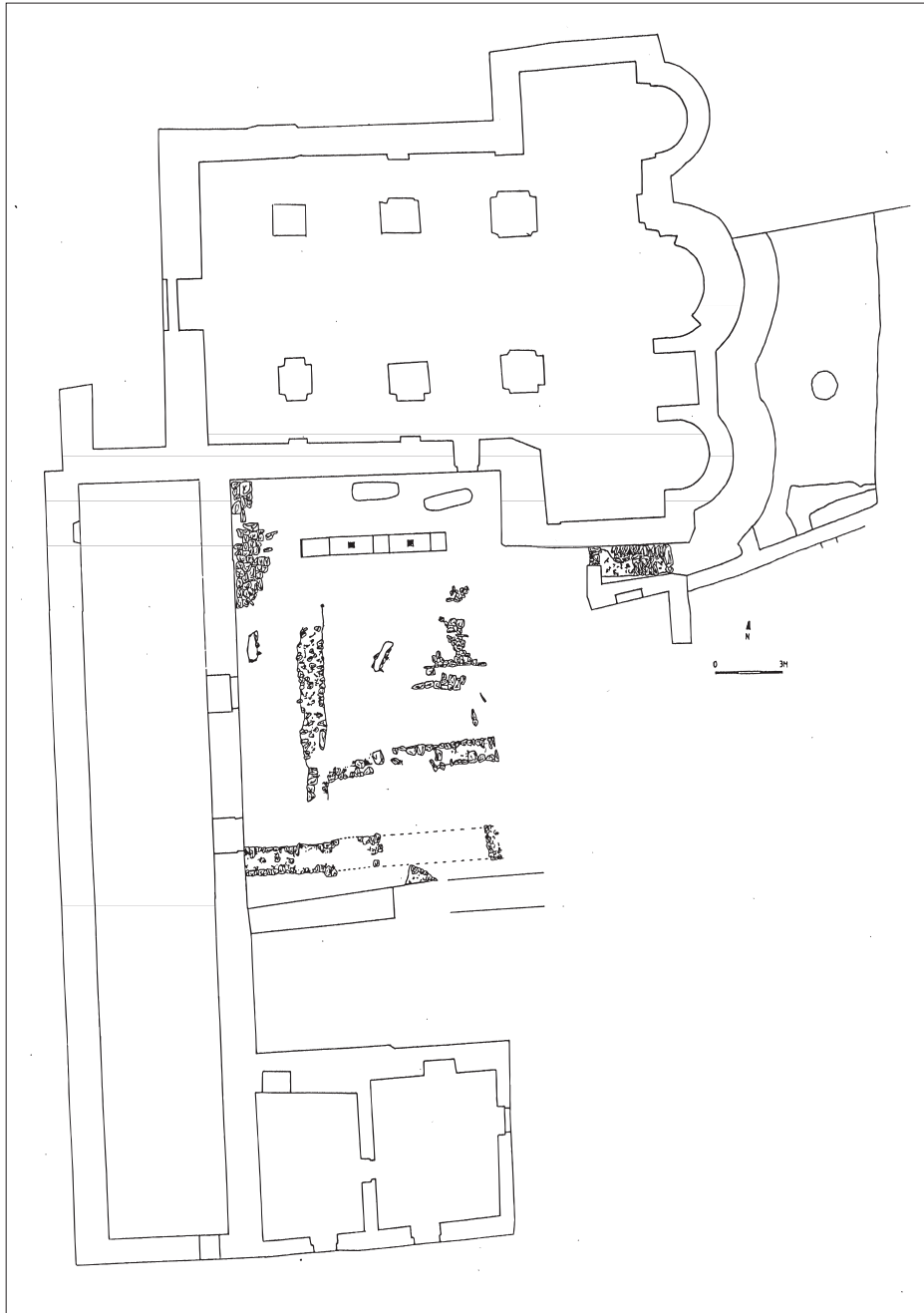
A l'igual que en les dues fases anteriors tornem a tenir 3 àmbits molt diferenciats: l'àmbit de l'església amb les seves reformes, la construcció de noves dependències monàstiques i el quasi abandó de l'espai intern del claustre com a necròpolis (figura 6).

– Reformes de l'església: Es produeix l'esfondrament i la posterior reconstrucció de l'angle nord-oest de l'abacial, així com part de la volta de coberta. Amb aquesta reconstrucció, però, es redueix la longitud de la nau fins als darrers pilars de sosteniment. Per a aquesta obra s'aprofiten nombrosos carreus caiguts, com es pot observar en la façana de ponent, però no es té cura a mantenir la disposició original, en la qual l'element de bretxa tenia un rol decoratiu. S'afegeixen alguns elements decoratius a les finestres de l'absis, revestint-les amb esquistos que contrasten amb la pedra vermellosa, i s'obre una finestra circular a la capçalera de la nau, per damunt la coberta de l'absis central.

– Les noves dependències monàstiques: s'inicia la construcció de l'edifici rec-

*Figura 6. Planta del monestir al segle XII.
Dibuix: Mireia Teixidor.*

*Figura 7. Planta del monestir al segle XIII.
Dibuix: Mireia Teixidor.*

tangular del refectori partint de l'angle sud-est de l'església i salvant un important desnivell del sòl natural.

La renovació del claustre també té lloc en aquest moment. Es mantenen l'estructura i els elements decoratius de la galeria nord i es construeix una nova galeria a ponent, de la qual ha estat localitzada la fonamentació del podi. A aquesta galeria li correspon l'arcada que es conserva en el mur nord, les lloses de coberta visibles en el mur per damunt l'arcada, el mur extern que coincideix amb el mur est del refectori i els capitells calcaris que coneixem amb representacions zoomorfes, antropomorfes i vegetals. La galeria de llevant aprofita les mateixes estructures que en el període anterior, i conserva la fonamentació del mur intern i extern, així com alguna llosa de coberta, evident encara en el mur extern del transsepte meridional. Pel que fa a la galeria sud, l'únic indicatiu de la seva existència es troba en el mur meridional que podria correspondre al podi intern, sense que s'hagi conservat una referència correcta per al mur extern.

-La necròpolis: La segona i tercera fases arquitectòniques engloben una mateixa etapa funerària, dividida en dues subfases, una primera anterior als murs del claustre del segle XI i una segona anterior al segle XII-XIII. L'espai del cementiri es troba restringit a l'interior de les galeries i al pati central, i constitueix una de les últimes fases funeràries. En aquest moment, les tombes presenten cobertes i ortostats de lloses i molt sovint es produeixen reinhumacions en tombes de períodes anteriors (segles IX-XI). Els individus apareixen inhumats en decúbit dorsal, orientats est-oest i sense aixovar funerari. En cap moment no es reconeix cap espai de circulació ni cap senyalització de les sepultures.

La reinhumació es presenta en forma de:

- Dipòsits secundaris de petites dimensions al costat de la tomba reutilitzada, on apareixen els ossos agrupats, totalment inconnexos.
- Reordenació del contingut de la tomba, on els ossos del primer individu inhumat s'arraconen als peus o a la capçalera per tal de deixar espai a una nova inhumació.
- Nova utilització de la tomba. L'últim individu inhumat apareix cobert amb sediment i restes dels individus inhumats amb anterioritat. Per tant no hi ha ni reordenació ni selecció de les restes existents.

Situem l'inici de la quarta fase (figura 7) a finals del segle XIII, moment en què té lloc la construcció de l'edifici que tanca el conjunt monàstic pel sud, destinat a dependències monacals, bé sigui amb la funció de sala capitular, bé com a habitatge de l'abat, o ambdues funcions al mateix temps. Aquesta edificació comporta la remodelació de l'espai meridional del claustre amb la construcció d'un accés que comunica el nou edifici amb l'església. És amb aquesta finalitat que s'obre un pas en el mur sud que delimita el claustre, adaptant una estructura esglaonada que salva el desnivell del sòl natural i condueix fins al mur de migdia de l'església.

La funció sepulcral de la zona del claustre és ja només esporàdica, i es limita a dues estructures: fosses de planta rectangular, de grans dimensions i molt profundes tallades a la roca, que han estat localitzades en el sector est de la galeria

nord. Aquestes fosses actuen com a ossaris i s'ha pogut observar la utilització de taüts de fusta, dels quals s'han conservat els claus de ferro.

L'accés al claustre des de l'exterior el trobem desplaçat al nord, de manera que queda situat entre el mur sud del transsepte i l'antiga dependència monàstica del sector est, transformada en estructura d'emmagatzematge. El paviment d'aquest accés correspon al que resta de la fonamentació del mur de la nau de l'església dels segles IX-X. Aquest pas s'utilitza després de l'amortització de l'accés del segle XI.

Aquesta fase s'emmarca dins el regnat de Jaume I, durant el qual la Corona catalanoaragonesa aconsegueix un poder notable de cara a l'exterior. D'una banda, les conquestes de Mallorca i València engrandeixen enormement el territori. De l'altra, però, el poder exterior queda limitat per salvaguardar la pau interna. Aquest és el resultat del tractat de doble renúncia de Corbeil (1258) que van signar Jaume I i Lluís IX de França, descendent de Carlemany, segons el qual el rei franc renunciava als seus drets sobre els comtats de Barcelona, Besalú, Rosselló, Conflent, Urgell, Empúries, Girona i Osona, i Jaume I renunciava als seus drets sobre Carcassona, Agde, Foix, Besiers, Nimes, Narbona i Tolosa.

A la mort del rei En Jaume, el seu regnat es divideix entre els seus dos fills, de manera que Pere II el Gran queda com a rei de Catalunya, Aragó i València i Jaume II de Mallorca com a rei de Balears, Montpeller, Rosselló, Cerdanya i Conflent. El conflicte no tardà a arribar. Per bé que en un principi Pere II aconsegueix que el seu germà li juri vassallatge, tot seguit Jaume II hi renuncia i s'alia amb el rei franc, a qui ajuda a creuar el Rosselló en la croada proposada pel papa el 1285. En aquest moment l'església catalana està dividida: alguns clergues i frares reconeixen el nou rei imposat pel papa (Felip III l'Ardit) i ajuden les tropes en el seu pas per l'Albera. Molt probablement, els monjos de Sant Quirze fossin protagonistes en aquest fet d'armes,¹ quan a principis de juny Felip el Bell (fill de Felip l'Ardit) passa pel Coll de la Maçana en lloc de passar pel de Panissars, per entrar a Figueres. Finalment l'exèrcit franc es retira, delmat per la pesta i assetjat pels exèrcits catalans, vençut, ara sí, en el coll de Panissars el 4 de setembre de 1285.²

A l'estiu de 1288 Jaume de Mallorca envaeix de nou l'Empordà amb el suport dels soldats del rei de França. Després de la presa dels castells de Rocabertí, Requesens, Cabrera i Quermansó, les tropes ocupen i saquegen el monestir.³

Les accions bèl·liques de finals del segle XIII inicien una època de conflictes continuats que provoquen la fortificació del monestir. Des del punt de vista arqueològic trobem la construcció d'un fossat a l'est dels absis de l'església, tallat a la roca mare que segueix, a ponent, la silueta dels absis del monestir i que a mig-

1. Les cròniques catalanes *Gesta comitum Barcinonensium*, (34, p. 79) parlen de les tropes que entren i profanen el monestir, les relíquies i destrueixen la documentació escrita.

2. MUNTANER, Ramon. *Crònica*, cap. CXXII-CXXII; i *Gesta Comitum Barcinonensium*, cap. 34. Barcelona: Barrau i Dihigo (L) & Massó i Torrents (J), 1925, pàg. 79.

3. *Gesta Comitum Barcinonensium*, cap. 7. Barcelona: Barrau i Dihigo (L) & Massó i Torrents (J), 1925, pàg. 98.

Foto 6. Vista del fossat de la zona 5, amb el dipòsit de bales de catapulta.
Clixé Pep Callís.

dia queda tancat per un mur de pedra seca. Des del punt de vista documental, el cronista de la *Gesta Comitum Barcinonensium* (cap. 8, pàg. 98-99), utilitza el terme *tentoria* —campament precari— per descriure l'estada de les tropes al monestir durant la incursió de l'any 1285; d'altra banda parla d'*habitatio* —campament estable—, quan ens descriu la instal·lació de les tropes en el cenobi l'any 1288. Hem de suposar, per tant, que fou en aquesta darrera campanya quan es dipositaren les bales de catapulta⁴ en el fossat (foto 6).

L'existència de màquines de setge —fonèvols— la tenim documentada des de finals del segle IX a l'Europa occidental, en el marc de les invasions normandes.⁵

4. Projectils esfèrics tallats en pedra calcària i granítica. Les seves dimensions varien entre 40 i 60 cm de diàmetre i aparegueren apilades al fons del fossat.

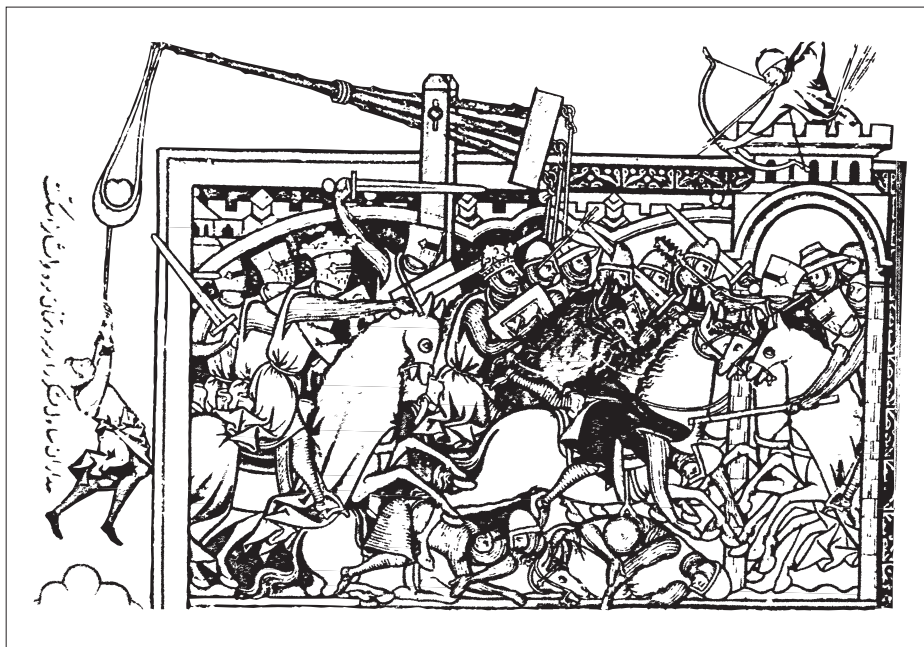

Figura 8. Il·lustració del còdex de l'Antic Testament, segle XIII, on veiem una màquina balística de contrapès i fona. Extret de L. Monreal y Tejada. 1971:
Ingeniería militar en la crónicas catalanas.

Aquest tipus de màquines que s'anomenen de gronxador, eren lleugeres i d'un estil molt simple (VIOUET-LE-DUC 1862, pàg. 220, FINÒ 1977, pàg. 97). Amb el començament de les operacions militars a Terra Santa es marca l'inici del renaiement de les tècniques de setge: és a partir de la segona croada (1147-1149) que la durada dels setges s'allarga i per tant les màquines de projectils esdevenen una veritable arma d'artilleria. A mitjan segle XIII el pes de les bales de pedra augmenta entre 40 i 100 quilos,⁶ com a conseqüència de la substitució de la tracció humana pels estris de contrapès (figura 8). Aquest pes era avaluat abans de cada llançament a fi de calcular la distància entre la catapulta i l'objectiu⁷. L'aparició del contrapès mòbil entre 1230 i 1260 n'augmenta el potencial destructiu, les quals ja poden enderrocar grans construccions, com ho mostra el setge del castell de Bellè-

5. ABBON. *Le siège de Paris par les Normands*, chant I, vers 363 a 366. H Waquet, p. 42-43.

6. Trobem paral·lels de l'arsenal de Sant Quirze al castell de Carcassonna, assetjat per les tropes del rei de França el 1240 i que es componia de bales de pedra, amb un pes que oscil·la entre 41 i 97 quilos (POUX 1922, pàg. 279). Un altre paral·lel el trobem al castell de Montségur, assetjat entre el 1241 i el 1244, en el qual les bales pesen entre 23 i 78 quilos (SARRET 1976, pàg. 124).

7. Aeginus Colonna, *Traité d'arement* (1285)

me (Orne, Anjou) per les tropes del rei de França l'any 1229, o el castell de Carcassona (Aude, Llenguadoc) pel vescomte Raymond Trencavel l'any 1240 (FINÒ 1977, pàg. 99, 149-158, 216-220).

El canvi de segle ve marcat per les iniciatives abacials de Raimon de Bianya i de Berenguer de Vilatenim, que s'encarreguen de reparar el monestir i de dotar l'església “[...] gentem Francorum dirutum inveniens in parte reparavit ecclesiam luminibus libris et multis aliis perornavit [...]”.⁸

L'arribada del segle XV inicia un període de decadència amb la marxa i la posterior instal·lació a Castelló d'Empúries de l'abat de Sant Quirze. En aquests moments en el monestir ja només hi viuen 3 monjos. És segurament durant aquest segle quan té lloc l'amortització del fossat i el seu reompliment.

Amb el Decret de Felip II, l'any 1592, el conjunt monàstic de Sant Quirze de Colera passa a dependre de Sant Pere de Besalú. Ja en el segle XVII la casa de l'abat, a l'igual que totes les dependències adjacents, queden reconvertides en masia. És en aquest moment quan es construeix un pou amb mur de pedra seca al centre del fossat. Molt probablement aquest pou fornía d'aigua la masia.

CONCLUSIONS

Les contínues transformacions del monestir estan directament relacionades amb les circumstàncies històriques per les quals travessa: des de l'establiment de la comunitat monàstica benedictina i la seva expansió en els segles IX-X, passant per un moment àlgid tant políticament com econòmicament en els segles XI-XII, fins que els fets bèl·lics li prenen el caràcter religiós per transformar-lo en un important enclavament militar a partir del segle XIII.

Així veiem com la planta ideal de monestir que s'assoleix en el moment de plenitud del romànic, queda inoperant davant el nou caire defensiu que s'imposa des de les darreries del segle XIII en el conjunt de Sant Quirze.

BIBLIOGRAFIA

- AGUSTÍ, B.; CODINA, D.; DELHOUME, D.; LORÉS, I.; TEIXIDOR, M. *Sant Quirze de Colera entre els segles XII i XIV. D'edifici religiós a fortificació militar*. AIEE. [En premsa.]
- BAIG ALEU, M. (1987) “La fundació de la vila de Sant Miquel de Colera”. *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Figueres, p. 231-273.

8. AGUSTÍ, B.; CODINA, D.; DELHOUME, D.; LORÉS, I.; TEIXIDOR, M. *Sant Quirze de Colera entre els segles XII i XIV. D'edifici religiós a fortificació militar*. AIEE. [En premsa.]

- CARBONELL, E. [et al.] (1981) "Els grafits de Castellfollit de Riubregós. Primeres aportacions". *Quaderns d'Estudis Medievals* [Barcelona], n. 5, p. 278 - 310.
- CODINA I REINA, D.; AGUSTÍ I FARJAS, B.; TEIXIDOR I MURLÀ, M. "Resultats de la primera intervenció arqueològica al monestir de Sant Quirze de Colera (Rabós, Alt Empordà), agost-octubre 1997". *Catalunya Romànica*. [En premsa.]
- CODINA I REINA, D.; AGUSTÍ I FARJAS, B.; TEIXIDOR I MURLÀ, M. *Sant Quirze de Colera, 1997. Primers resultats. I Simposium d'Arqueologia Medieval. Congrés d'homenatge al Dr. Manel Riu. Berga 1998*. [En premsa.]
- ESCHAPASSE, M. (1963) *L'Architecture bénédictine en Europe*. Paris: Editions des Deux-Mondes.
- FINÒ J. F. (1977) *Forteresses de la France médiévale*. Paris, 1977.
- GARDELLES, J. (1972) *Les châteaux du Moyen-Age dans la France du Sud-Ouest*. Paris, 1972.
- HEITZ, C. (1987) *La France pré-romane. Archéologie et Architecture religieuse du Haut Moyen Age IV siècle-An Mile*. Paris: Editions Errance.
- MESTRE I CAMPI, J. [et al.] (1995) *Atles d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.
- MESQUI, J. (1979) *Provins-La fortification d'une ville au Moyen-Age*. Paris: Droz, 1979.
- MONREAL Y TEJADA, L. (1971) *Ingeniería militar en las crónicas catalanas*. Barcelona: Real Academia de las Buenas Letras.
- MONTSALVATJE I FOSSAS, F. (1896) *Monasterios del antiguo condado de Besalú*. Tomo VIII. Olot.
- POUX, J. (1922) *La Cité de Carcassonne*. Volume 1. Paris, 1922.
- ROCOLLE, P. (1989) *2000 ans de fortification française*. 2 volumes. Paris: Charles-Lavauzelle, 1989.
- SANT BENET. *Regla de Sant Benet*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.
- SARRET, J. P. (1976) *L'armement in Montségur- 13 ans de recherche archéologique (1964-1976)*. Groupe de Recherches Archéologiques de Montségur et Environs. 1976.
- VENDRELL, M. (1997) *Monestir de Sant Quirze de Colera. Materials de construcció. Patologies. Suggestiments de conservació*. Universitat de Barcelona. Inèdit.
- VIOLLET-LE-DUC (1862) *Dictionnaire de l'Architecture*. Volume 5. Paris, 1862.
- AUTORS DIVERSOS (1990) "Sant Quirc (o Sant Quirze) de Colera". A: VIGUÉ, J. (dir.) *Catalunya Romànica Volum 9: Alt-Empordà*. Barcelona: GEC, p. 753-773.
- AUTORS DIVERSOS "Fundación de los lugares de San Quirico y San Miguel de Colera". *Revista de Gerona*. Tomo XV. [Girona].